Várostörténeti KI MIT TUD?

Olvasóink válaszait és új kérdéseit csütörtökig kérjük!

Egyik legszorgalmasabb és legjobb kérdésföltevő levelezőnk, *Kelemen* Gábor (Tolbuhin sugárút 8.) azt javasolta, hogy időnként újra és újra ismételjük meg sorozatunk „játékszabályait", mert tapasztalata szerint sokan, akik csak később kezdték figyelemmel kísérni rovatunkat, azért nem kapcsolódnak be, mert nem tudják, hogyan lehet. Megismételjük tehát: korra, nemre, foglalkozásra tekintet nélkül *mindenki tehet föl kérdést lapunkban Szeged múltjának bármely őt érdeklő részletéről, s ugyancsak bárki válaszolhat a mások által föltett kérdésre.* Ez egyszersmind válasz egy most érkezett levélre is, melyben a kérdés föltevője saját maga mindjárt választ is ad. Ez nem célunk, hiszen a közérdeklődést éppen az biztosítja, hogy *más válaszol. Nagyon* várjuk még *Ördög Antal* nyomdász és társai ígért helyesbítéseit nomdászattörténeti kérdéseinkre!

Válaszok

A 43. kérdésre: Citek — helyesebben *citók* — szegedi tájszó: íz, ízület jelentésű (pl. az ujjnak egy *citke*). A szűcs szakmában olyan bőrdarabot jelent, melyből a sapkát varrják (egy sapkához négy *citók* szükséges). Ennek megfelelően a *citekföld* vagy *citókföld* (másként *csucskaföld*, Tápén *csücsföld)* csücskösen, háromszögszerűen elkeskenyedő földdarab, amely például útépítések következtében jön létre. Az ilyen földre azt is mondják, hogy *lóbolondító*, mert munka közben megzavarja a lovat. (A *Szegedi Szótár* nyomán.)

A 49. kérdésre: Vékes Imre 1879-ben született Szegeden. Atyja Polczner Jenő híres ügyvéd irodavezetője volt. Szülői háza ma is áll a Juhász Gyula u. 14. alatt. A MÁV leszámoló hivatalnak (jelenleg az Ady téri egyetem) volt tisztviselője. Dallás termetű, koromfekete, természetesen hullámos hajú, pödrött bajszú, igen szép férfi volt, nem csoda, ha Vastagh György a Rákóczi-szobor modelljének szemelte ki. A Habsburgokat gyűlölte, valahányszor elment a Kossuth-szobor előtt, kalapot emelt. Volt két vizsla kutyája, melyek ha meghallották a gyűlölt *Gotterhaltét* énekelni vagy zenélni, keserves vonításban törtek ki. Az első világháborúban népfölkelő százados volt, 1918-ban szerelt le, a forradalomban mint kommunista a felsővárosi pártépítésben vett részt. A proletárdiktatúra után állásából kitették, hosszabb időt börtönben töltött, házassága felbomlott, sokat betegeskedett, anyagi gondokkal küzdött, majd többszöri agyvérzés után 1948 végén mindenkitől elhagyatva halt meg. *(Dr. Völgyesi János, Kárász u. 8.)*

Vékes Imre Szegeden igen ismert volt. Jó táncos volt, s a Tisztviselők Otthonában ő rendezte a táncos összejöveteleket. Rákóczi fejét azért mintázta róla Vastagh György, mert nagyon hasonlított a Mányoki Ádám festményen ábrázolt fejre. A Tanácsköztársaság alatt hivatalában vezető szerepet játszott, ezért korán nyugdíjazásra ítélték. Mivel nagyon szerette a csónakázást, nyugdíjban azzal foglalkozott, hogy csónakon szállította a fürdőzőket át a strandra és vissza. A felszabadulás után rehabilitálta a MÁV, és mint MÁV felügyelő halt meg. Sírja a Belvárosi temetőben, közel a főkapuhoz található. *(Ziétenyi Aranka, Kossuth Lajos sugárút 43.)*

Én Vékes Imrét még gyerekkora óta ismertem. Özvegy édesanyjával lakott a Fodor utcában. Honvédségnél szolgált századosi rangban. Nagy magyar érzelmű volt, nagyon szép, magas termetű, az összes tisztek közül ő volt a legszebb, legcsinosabb. Vastagh György szobrásszal szoros barátságban voltak, sokat láttam őket együtt. 1919-ben Tabódy Zsolt ezredessel és Dettre Béla századossal együtt belépett a pártba. Vékes Imre nagy szónok volt, nyíltan éltette a kommunizmust. Nem tudom, utána volt-e börtönben, csak azt, hogy szél érte a jobb oldalát, s a szép ember roncs lett. Bicsérdykoszton élt, a legnagyobb nyomorban. A felszabadulás után rehabilitálták. *(Horváth Ferenc, Dugonics u. 39.)*

A rovatvezető megjegyzése: A válaszok — kisebb ellentmondásaikat nem tekintve — rendkívül értékesek mind a Rákóczi-szobor történetére, mind a forradalmak egy érdekes, eleddig figyelmen kívül maradt szereplőjére nézve. *Az ilyen kérdéseknek és válaszoknak nagyon örülünk!* Egyúttal nyugtázzuk *Szegvári Sándor* (Alsó Kikötő sor 9.) levelét, aki Vékes *József* munkásmozgalmi harcosról küldött be választ.

Az 50. kérdésekre: A Nemzeti Emlékcsarnokról 1930-ban kiadott füzet a kérdésre ezt a választ adja: „Apáczai Cseri János (1625—1659). Az első magyar enciklopedista, a tanítás problémájának első kutatója. Munkáit csak 200 évvel halála után fedezték fel igazán, és tudták értékelni. Innen az emlékmű sírbolt-szimbóluma (Martinelli.)" Nem tudom már honnan, másik magyarázatot is ismerek: Apáczainak nem maradt fönn hiteles arcképe, azért a művész, Martinelli Jenő, ötletesen csak a koponyáját vonta be az ábrázolásba. *(Péter László.)*

Kérdések

56. kérdés: A Nemzeti Emlékcsarnokban üresen áll a talapzat, melyen Bőhm Károly szobra állott. Hova lett a szobor? *(Kelemen Gábor.)*

57. kérdés: Mikor indult meg Szegeden a villamos- és autóbuszközlekedés, és milyen útvonalakon? *(Heiner Lajos, Vidra u. 3.)*

58. kérdés: Úgy hallottam, hogy Károlyi Lajos festőművész alakja több regényben is szerepel. Melyek ezek? *(Kigyóssy Zsoltné, Tarján 302.)*

59. kérdés: A harmincas években a Hétvezér utcai Munkásotthonban lakott Buczeán Miklós elvtárs, aki tudomásom szerint nagyban segítette az 1936-i sztrájkmozgalmat. Mi lett vele? *(Szabó Árpád, Hunyadi János u. 39—41.)*

60. kérdés: Szeretném tudni, mi lett a sorsuk a következő munkásmozgalmi veteránoknak: Kálmán József kőműves, Zsigmond Mihály kőműves, Gengler Mihály gyári munkás, Győrfi Imre és Szabó Antal asztalos, dr. Szepesi Imre fogorvos, dr. Szamek Sára orvos. *(Szegvári Sándor.)*

Iparjogvédelmi pályázat

A Műszaki és Természettudományi Egyesületek tagegyesületeként működő Iparjogvédelmi Egyesület Csongrád megyei szervezete pályázatot hirdetett meg. Témaként feldolgozásra javasolja: Az iparjogvédelem történetének megírását Csongrád megyében; Az iparjogvédelmi ügyek bírósági és döntőbizottsági gyakorlata, valamint harmadik témaként: Az újítások és szolgálati találmányok helyzete és hatékonyságuk növelésének lehetőségei Csongrád megyében. A pályázaton résztvevőknek első díjként 3000 forintot, második díjként 2000 forintot, harmadik díjként pedig 1000 forintot tűztek ki.

Az érdeklődőknek az egyesület megyei szervezete a részletes feltételeket rendelkezésre bocsátja.

„Rázós" szökőkutak

Szegeden omladoznak szökőkútjaink. Úgy is mondhatnánk, hogy szökőkútjaink és díszmedencéink, hiszen az egyetlen igazi szökőkút a Móra parkban van, a többi csak afféle csobogó, de kell az ilyen is, hadd fürdőzzenek valahol nyugodtan a galambok is, akiket az erős vízáram valószínűleg elzavarna. Csupán az a baj, hogy lassú víz is partot mos, s romlásnak indult a hajdani erős burkolat a Széchenyi téren is, baj van az Aradi vértanúk terének fiók-Niagarájával, mert ott meg a lámpákat fenyegeti a víz.

Ross nyelvek szerint ezekből a díszmedencékből a víz immár nem fölfelé szökik, hanem meg-, s jóideje csak fenntartásokkal vállalja kezelésüket a városgazdálkodási vállalat, mert elektromos apparátusuk már nem egészen veszélytelen. Mert nemhogy a Dugonics téri, rendkívüli módon elhibázott szökőkutacska átalakítására nem volt pénz, de bizony arra sem, hogy időnként részlegesen felújíttasson a tanács egyet-egyet.

Idén már jut erre is, ha nem is sok, s remélhetőleg kibírják a kutak s medencék is addig rázás nélkül, amíg sort kerítenek megújításukra. Amit azzal is lehetne kezdeni, hogy a Széchenyi téri medence oldalából hiányzó műkőlapokat visszaillesztik helyükre. Legalább a városháza felőli oldalon.

V. M.

Határrend

A Magyar Népköztársaság államhatárának őrzésével, a határforgalom ellenőrzésével együtt a határrend fenntartása is a határőrség feladata. E három rendkívül fontos, politikai feladatot azonban a határőrség csak a lakosság aktív részvételével tudja eredményesen végrehajtani. Számtalan példa bizonyítja, hogy a határmenti dolgozók döntő többsége becsülettel tesz eleget hazafias kötelességeinek és közvetlenül, vagy közvetve részt vesz a határ őrzésében is; a határőrséggel együtt őrködik a határrend felett és időben jelzi azokat a rendellenességeket, amelyek a határőrizeti feladatok eredményes végrehajtását veszélyeztetik. Mert mi tagadás, előfordulnak még határrendészeti szabálysértések is.

Társadalmi rendszerünk politikájának egyenes következménye, hogy a szabálysértést elkövetőkkel szemben — így a határrendészeti szabályok megsértőivel szemben is — a meggyőző, felvilágosító munka az elsődleges, s az adminisztratív eszközök alkalmazására csak végsősoron kerül sor. Tehát a meggyőző és kényszerítő eszközök alkalmazása a határőrizeti szabályok megsértőivel szemben is a humanitás jegyében érvényesül.

A szabálysértésekről szóló törvényünk szerint: útlevéllel kapcsolatos szabálysértést követ el, aki útlevél iránti kérelmében valótlan adatot tüntet fel; aki az útlevélben meghatározott tartózkodási időn túl tér vissza külföldről. Az említett szabálysértés leggyakrabban előforduló esetei a következők: az útlevélben történt fényképcserére; az útlevél érvényességének megváltoztatása; más névre kiállított útlevéllel határátlépés megkísérlése; útlevélben írt személyi adatok hamisítása; idegen eredetű útlevél szerzése és felhasználásának megkísérlése; a forgalmi átléptető bélyegző más bélyegzővel való helyettesítése.

Ugyancsak a szabálysértésekről szóló törvényünk szerint: „Határrendészeti szabálysértést követ el, aki az államhatár rendjével és őrzésével összefüggő tiltó, vagy korlátozó rendelkezést megszegi, engedély nélkül vadászik, halászik, horgászik, a határvízen közlekedik stb., így különösen, aki a határsávban engedély nélkül tartózkodik..."

A határrendészeti szabálysértések leginkább abból erednek, hogy a határsávba belépésre vonatkozó jogszabályt az oda belépni szándékozók közül sokan nem ismerik, s így rokonlátogatás vagy munkavállalás alkalmával a területileg illetékes határőrőrs engedélye nélkül az 500 méteres határsávban tartózkodnak. Előfordultak már olyan esetek is, hogy a határ közvetlen közelében élők — elsősorban tanyasi lakosok — az állataikat őrizetlenül hagyták, s azok átmentek Jugoszláviába. Egyedi esetek ugyan, de előfordult már, hogy a határ közelében lakó egyik-másik személy illuminált állapotban „áttévedt" a határon. Vagy, hogy időmegtakarítás címén gyalog is, meg lovas kocsival is a határtöréseket „levágta" s így a határt kifelé is és befelé is megsértette.

A határrendészeti szabálysértések megszüntetése érdekében — a határőrizeti szervek mellett — a községi tanácsok és a szocialista szektorok vezetői az eddiginél még eredményesebb munkát végezhetnek. Egyrészt, hogy a saját dolgozóikat, másrészt a határ mentén lakó állampolgárokat rendszeresen tájékoztatják a vonatkozó szabályokról és azok megtartását mindenkitől megkövetelik.

Gazsó Béla

„Padláson kuntsorgó polgárok"

Könyvtárakat töltene meg, kötetek tízezreire rúgna az a szakirodalom, ami legnagyobb hazai folyamunk, az „öreg" Duna viselt dolgairól eddig megjelent. Felszíni vizeink koronázatlan királya évszázadok óta foglalkoztatja a természetbúvárok nemzedékeit, s legújabban egy friss sütetű tudományág, az ős, illetve történeti földrajz kutatóit. Az ezzel kapcsolatos levéltári tallózások során nemrégiben érdekes adat, egy 1834-ből származó rövid hírlapi tudósítás bukkant napfényre. A „Bétsi Magyar Kurir" című egykori hetilap jeles zsurnalisztikája íme így számol be a 138 esztendeje bekövetkezett dunai jeges árról:

„Komáromból írják, hogy a partmelletti Csallóköz számos alantabb helysége, mint Csicsó, Néma Nagy és Kiskeszi és Érsekkel rokon fekvő és sorsú társaikkal (mintegy 300 ölnyire megszaggatván a töltést a Duna árja) úszik, s lakosai a padláson kuntsorognak; a Vág pedig visszatolatván a Duna torladó özönétől, Mátyus földjére könyöklött. A két víz dagálya összetapadván egész tengert ábrázol, hol tornyok, s helységek mintegy Velentzeként (tsakhogy nem dönthetetlen alapra építve) ötledeznek elő az iszapos hullámból, mind Csallóközön, mind Párkány, Esztergom, Győr, Visegrád, s Gutta vidékén. Mennyi kár, s inség már is, s leszsz még mind ezek következése!"

A múlt századi tudósítás bonyolult mondatfűzése, sajátos stílusa kissé szokatlan a mai kor olvasójának, s talán nem is egykönnyen érthető. A dédapáink korabeli híradás azonban földrajz- és nyelvtörténeti szempontból egyaránt érdekes és értékes emlék, szórakoztató epizód öreg Dunánk „viselt dolgairól".

Szamos Rudolf:

Káin szigete

28.

— Nincs. Csak a sofőr jött.

— Küldd ide Marcellót. A parkírozóban várom. Sürgős.

— Oké, főnök. Máris indul...

Alig egy perc múlva a várakozó autó mellett [illegible] formisában egy görnyedt alak bukkant fel. Láttán a főfelügyelő bosszúsan kotorászni kezdett felöltője zsebében. — Marc szólalt meg végül zavartan — nincs véletlenül egy százlírás érméd?... Mert ellenkező esetben percekig elvackol a visszaadással a parkőr és annyit dumál... ismerem őket.

— Még szép — dörmögte Marc, s mintha bolha csípné, vakarózni kezdett mellényzsebe táján, ahol az aprópénzt tartotta. Míg Luigi a római parkőrök bőbeszédűségéről panaszkodott, a díjbeszedő a vezetői ülés felől csendesen várakozott. S mert senki nem szólt hozzá, végül is megkopogtatta az ablakot.

— Adom már, adom!... — tekerte le a Ford ablakát a főfelügyelő, és hevesen magyarázta: — de türelmetlen vagy. Nem látod, hogy keressük az obulust?!

A díjbeszedő ekkor lehajolt a nyitott ablakhoz: — Hívatott, főnök — mondta halkan.

— A fene egyen meg! Te vagy az, Marcello? — dugta ki fejét az ablakon a főfelügyelő. — Az ördögbe is, ezt remekül csináltad! Biz' isten nem ismertem rád... Hagyd, Marc az obulust, fordult a még mindig zsebeiben kotorászó Interpol-főnökhöz és elvette annak öléből a jegyet és útlevelet tartalmazó borítékot. — Fleurot, adjál gyorsan egy útlevélképet.

Luigi agyában meg sem fordult, hogy a francia detektívnél esetleg nincs tartalékban magáról fénykép. Ezt nem írta ugyan elő a szabályzat, de a kábítószer-ügyosztály minden nyomozója, az 1951-es nagy vadászat óta — ahogyan maguk között az Interpol emlékezetes, első, nagyszabású, három világrészre kiterjedő akcióját maguk között nevezték. Íratlan parancsnak tartotta, hogy a revolver mellett fénykép is legyen nála, hiszen egy-egy út során nem egyszer, sem kétszer kellett útlevelet és ezzel együtt személyi adatokat változtatni. Fleurot maga is a világ legtermészetesebb dolgaként kotorta elő az útlevélképet.

— Ha, tudna, szerezzen egy fekete diplomatatáskát is... — jegyezte még meg a díjbeszedőnek öltözött detektívhez fordulva. — Van — mondta határozottan Luigi. — Te pedig, Marcello, igyekezz, mondd meg a fiúknak: tizenöt perc múlva hozza valaki a cuccot a 17-es őrszoba táján a trafik elé. A kocsit itt hagyjuk.

— Nem is kell bezárni, főnök, most mi őrködünk itt.

— Micsoda úri kiszolgálás! — jegyezte meg Marc a díjbeszedőnek öltözött detektív távozása után.

— Az ám, pajtás! Barátainknak mindent, ellenségeinknek semmit, avagy még annál is kevesebbet... Most pedig gyerünk, öreg bulldog, igyuk meg azt a kávét.

26.

Berti, a Lucianótól kapott utasítás értelmében, igyekezett a Manzella család hálózatának felhasználásával a jelzett áru továbbítását megszervezni. Ez néhány nappal korábban legfeljebb egy rövid megbeszélés kérdése lett volna. A nagy tekintélyű palermói maffia don, az öreg „ájtatos manó" felrobbanása azonban mindent a feje tetejére állított. Berti először a misilmeri maffiakápót, Don Mommo Grossót kereste... A nyugati part kábítószer-csempészetét irányító fűszeres azonban Berti érkezése előtt egy nappal, fiával együtt nyomtalanul eltűnt.

Berti a Palermóban bérelt autón, növekvő nyugtalansággal hajtott visszafelé Misilmeriből a sziget fővárosába... Egyenesen a kikötőnegyed maffiacsaládjának fejéhez, Bonifációhoz, az Éden-bár tulajdonosához igyekezett. Bonifacio mulatója zömmel a hosszú járatú tengerészek tanyája volt, akik közül sokan Bonifacio beszervezésével a kábítószer-közvetítőlánchoz tartoztak. Berti gyanútlanul kanyarodott az ódon kikötőnegyed Arkangyal utcájába, melynek közepén villózott az Éden-bár kék-vörös neon pálmafáinak fénye. Ösztönösen lépett a fékre és ahogy bekanyarodott a sarok után, nyomban a járdaszegélyhez kormányozta autóját. Az idegesség hirtelen támadt feszültsége remegett benne. A bár bejárata előtt csődületet látott. Kiszállt a kocsiból és növekvő szorongással igyekezett az Éden felé siető járókelők nyomába furakodni. Izgalmában az autót sem zárta be. Térdében a fáradtság remegő gyengeséggé vált.

(Folytatjuk.)